

Doposud nelze říci, že by tuhová keramika byla vyspravována častěji nežli ostatní netuhová; poměr reparací mezi těmito dvěma druhy keramiky v jednotlivých nálezových celcích tomu totiž nenapovídá.

Podstatná část práce je věnována dokladům využití tuhy v latěnu, a to v prvé řadě tuhové keramice. Pro rekonstrukci postupu její výroby můžeme uvést archeologické doklady prakticky všech jednotlivých kroků, a to v naprosté většině i z moravského území. Řídce je poprvé doložena technická tuhová keramika. Vedle toho disponujeme rovněž vzácnými doklady druhotného použití tuhových střeptů, a to jako destiček na odlévání mincí či jiných drobnějších předmětů: vedle toho jsou ovšem známy i skutečné destičky na výrobu mincí z tuhového materiálu. Dále je možné jmenovat druhotné použití tuhových střeptů k broušení či tuhování, i jako hrnčířských čepelí. Jsou též známy doklady rozdrčené tuhové keramiky opětovně použité při výrobě nových tuhových nádob jako náhražka za surovou tuhu, jež patrně nebyla k dispozici (Baden–Württembersko, ale i Manching).

Samostatný úsek je také věnován úloze oppid při výrobě tuhové keramiky a při distribuci tuhy; v práci jsou shrnuty a zrekapitulovány doklady nálezů surových grafitů z evropských oppid a náznaky možné výroby tuhové keramiky; zde lze ovšem konstatovat, že úloha oppid nebyla v tomto směru zřejmě nikterak výrazná.

Jedním z možných vysvětlení některé z funkcí tuhové keramiky a jejího pravidelného výskytu i v oblastech bez zdrojů tuhy by mohlo být její uplatnění při manipulacích se životně důležitými produkty, příkladem se solí. Nelze tím ovšem vysvětlit veškerou tuhovou keramiku, její ostatní funkce a vysoký výskyt zůstávají záhadou.

Tuhová keramika mizí z nálezů spolu se zánikem laténské civilizace v 1. století př. n. l., udržuje se ještě krátce na počátku 1. století n. l. v provinciálním Noriku a Pannonii.

Součástí práce je také zveřejnění vybraných objektů z laténského sídliště v Mohelnici (výzkum V. Goše v letech 1969–1974), které lze předběžně datovat do LT B2–C1. Ke kompletní publikaci tohoto naleziště by mělo být přikročeno v nejbližší době.

Jana Švirgová, Počátky církevní architektury na Moravě (Brno 1997). 174 str., 90 obr.

Cílem diplomové práce je kritický pohled na současný stav bádání o počátcích církevní architektury. Téma je časově omezeno na 9. století, z čehož vyplývá, že se jedná výlučně o stavby velkomoravské, geograficky se pak vztahuje především na území Moravy. Pro postizení rozsáhlé a nepřehledné problematiky byla zvolena následující koncepce.

Úvodní dějiny bádání podávají přehled názorů na velkomoravskou církevní architekturu hlavně v období před zahájením terénních výzkumů. Navazuje kapitola soupis staveb, ve které jde o úplný výčet staveb z území Moravy, které jsou velkomoravského původu a mají sakrální charakter (Mikulčice 1 — 12, Staré Město — Na valách, Na Špitálkách, sv. Michal, Uherské Hradiště — Sady, Modrá u Velehradu, Pohansko u Břeclavi). Pro úplnost je v menší míře věnována pozornost také stavbám z území Slovenska (Nitra, Bratislava, Děvín, Ducové) a stavbám problematickým, u nichž je velkomoravské stáří pouze hypotetické (sv. Kliment u Osvětiman, Staré Město — Na zezavici, Rybárny, Na kostelku, sv. Jiří v Uherském Hradišti). Otázka počátků české církevní architektury je okrajově zpracována v samostatné kapitole (sv. Kliment na Levém Hradci, rotunda sv. Petra a kostelík Panny Marie na Budči, kostel Panny Marie a rotunda sv. Víta na Pražském hradě).

Přes rozdílnou míru zpracování a publikování výsledků výzkumů dostupné informace o kostelech dovolily sledovat průběh výzkumu, jeho výsledky a rozsah pohřebiště, u kterého byla hlavní

pozornost věnována vypovídací hodnotě materiálů, neboť někdy hrály klíčovou roli při datování staveb.

Následující kapitola kriticky hodnotí metodiku výzkumů a úroveň zpracování a publikování jednotlivých sakrálních staveb. Metodu odkryvu velkých staveb, jakými velkomoravské kostely nesporně byly, u nás poprvé realizoval Vilém Hrubý ve Starém Městě. Postupným snižováním terénu v okolí negativu základu narazil i na originální základové zdivo. Stejný postup byl zvolen i u dalších kostelů na ostatních lokalitách. Často se však při odkryvu nešlo až k originálům základů, ale badatelé se spokojili pouze se zjištěním negativů. Tento postup měl jedno velké úskalí a tím byla nepřesnost zjištěného půdorysu stavby. Na nepřesných údajích o rozměrech stavby pak stavěli historici umění své hypotézy o modulových systémech při zakládání kostelů (V. Richter desetinasobek karolinské stopy, J. Pošmourný dvanáctinasobek římské stopy) a celkové rekonstrukci staveb či jejich provenienci.

Přes dobrou dokumentaci výzkumů se jeví neuspokojivou úroveň jejich zpracování a publikování, která se pohybuje od monograficky zpracovaných staveb přes podrobné syntézy a náleзовé zprávy v odborných časopisech až po krátké texty v popularizačních knihách či stavby dosud vůbec nepublikované.

Následující tři kapitoly se zabývají rekonstrukcí, určením provenience, analogiemi a otázkou datování velkomoravských církevních staveb a rovněž ukazují složitost celé problematiky.

Rekonstrukce staveb je pojata kompletně od stavebního materiálu (stavební kámen, římský materiál, malta, omítky a jejich výzdoba, architektonické části) přes jednotlivé stavební části (zdivo, podlahy, zastřešení) až k možnému celkovému vzhledu stavby. Souhrn všech publikovaných typů rekonstrukcí podává Obrazová příloha.

S rekonstrukcí staveb úzce souvisí srovnávací analýza, která sice přinesla mnohé zajímavé podněty z různých oblastí, spolehlivé analogie k jednotlivým kostelům ale nalezeny nebyly.

Škála názorů na provenienci velkomoravských staveb byla rovněž pestrá, většina badatelů se však shoduje na jižních vlivech v podobě dalmatsko–istrijských, podunajských a byzantských architektonických rysů.

Také datování kostelů není tak jednoduché a jasné, jak se zdálo v době svých odkryvů. S rostoucími poznatky o hmotné kultuře velkomoravských Slovanů se objevuje potřeba posunout dataci některých předmětů hmotné kultury, zvláště šperků, a tím i poopravit dataci těch velkomoravských kostelů, kde byla založena především na nálezech hmotné kultury.

Datování církevních staveb uzavírá hlavní část zadaného tématu. Následuje okrajově pojednaná otázka vlivu velkomoravských staveb na oblast Čech. Závěr pak celou problematiku shrnuje. Obrazová příloha shromažďuje veškeré publikované půdorysy kostelů a rekonstrukce a rovněž některé analogie k velkomoravským stavbám.